

TALABALARNING IJODIY IMKONIYATLARINI SHAKLLANTIRISHNING MOHIYATI

*Djurayeva Dilnoza Shakirjonovna,
Termiz davlat universiteti, algebra va geometriya kafedrasida katta o'qituvchi,
PhD*

Annotatsiya. Maqolada talabalarning ijodiy imkoniyatini shakllantirishning bugungi kunda ta'lim sifat va samaradorligini oshirishga mohiyati xususida fikr bildirilgan. Ijodiy salohiyat, uni talabada rivojlantirishning asosiy jihatlari, yo'llari batafsil ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: talaba, ijodiy imkoniyat, salohiyat, ijodkorlik, kreativlik, rivojlantirish.

Ijodkorlik - bu muayyan kontekst yoki sohaga mos keladigan yangi, innovatsion va foydali g'oyalar, echimlar yoki mahsulotlarni yaratish qobiliyati. Bu keng fikr yuritish, bir-biriga bog'liq bo'lmagan g'oyalar o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rish va muammolarga o'ziga xos va noan'anaviy usullar bilan yondashish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ijodkorlik ko'pincha o'ziga xoslik, ravonlik, moslashuvchanlik va ishlab chiqish bilan bog'liq.

Ijodkorlik muayyan bitta bilan chegaralanib qolmasdan ko'plab jabha, jumladan, san'at, fan, biznes va ijtimoiy hayot uchun muhim mahoratdir. U kognitiv, hissiy va ijtimoiy omillar, jumladan, bilim, ko'nikma, motivatsiya, tajribaga asoslangan bo'lib, qo'llab-quvvatlash va hamkorlik kabi atrof-muhit omillarini o'z ichiga oladi.

Ijodkorlik - bu amaliyot, tajriba va yangi g'oyalar va istiqbollarga ta'sir qilish orqali rivojlanishi va takomillashtirilishi mumkin bo'lgan qimmatli mahorat. Bu shaxsiy va professional o'sish, muammolarni hal qilish, innovatsiyalar va yangi va o'zgaruvchan vaziyatlarga moslashish uchun juda muhimdir.

Talabaning ijodiy salohiyatini rivojlantirishning mazmun-mohiyati uning yangilikka intiluvchan, moslasha oladigan va muammolarni samarali hal eta oladigan bo'lib yetishishiga yordam berishdan iborat. Ijodkorlikni tarbiyalash orqali o'qituvchilar talabalarga shaxsiy va kasbiy hayotlarida yaxshi xizmat qiladigan muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam berishlari mumkin. Talabaning ijodiy salohiyatini rivojlantirishning asosiy jihatlari:

Qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratish: Talabaning ijodiy salohiyatini rivojlantirish uchun izlanish, tavakkal qilish va hamkorlikni rag'batlantiradigan qulay muhitni yaratish juda muhimdir. Bu talabalarga o'z g'oyalarini ifoda etish imkoniyatini berish, konstruktiv fikr bildirish va muvaffaqiyatlarini nishonlashni o'z ichiga oladi.

Izlanish va qiziqishni rag'batlantirish: Talabalarni yangi mavzular, g'oyalar va tajribalarni o'rganishga undash ularning ijodini rivojlantirishga yordam beradi. Bunga mustaqil ta'lim olish, loyiha asosida ta'lim olish va ekskursiyalar uchun imkoniyatlar yaratish orqali erishish mumkin.

Ochiq topshiriqlarni taqdim etish: Ijodkorlik va muammoni hal qilish ko'nikmalarini talab qiladigan ochiq topshiriqlarni berish talabalarda o'z fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi va innovatsion echimlarni ishlab chiqaradi.

Tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish: Tanqidiy fikrlash ijodkorlikning asosiy tarkibiy qismidir. Talabalarga ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash va sintez qilish imkoniyatini yaratib, o'qituvchilar ularning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga va ijodkorlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Hamkorlikni rag'batlantirish: hamkorlik talabalarga o'z g'oyalarini baham ko'rish, muammolarni hal qilishda birgalikda ishlash va bir-biridan o'rganish imkonini berish orqali ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Ijodiy fikrni ifodalash imkoniyatlarini taklif qilish: San'at, musiqa va drama kabi

ijodiy fikrni ifodalash uchun imkoniyatlar yaratish talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga va o'z qobiliyatlariga ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.

Talabaning ijodiy salohiyatini rivojlantirish innovatsiyalar, moslashuvchanlik va shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyatlarga erishish uchun muhim ahamiyatga ega. Ijodkorlikni tarbiyalash orqali o'qituvchilar talabalarga hayoti davomida yaxshi xizmat qiladigan muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam berishlari mumkin.

Talabaning ijodkorligi bir necha sabablarga ko'ra zarur:

Innovatsiya: Ijodkorlik turli sohalarda taraqqiyot va rivojlanish uchun zarur bo'lgan innovatsiyalar uchun zarurdir. Ijodkor talabalar murakkab muammolarni hal qilish uchun yangi g'oyalar, echimlar va yondashuvlarni ishlab chiqishi mumkin.

Tanqidiy fikrlash: Ijodkorlik tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, bu esa to'g'ri xulosa chiqarish uchun ma'lumotlarni tahlil qilish va baholashni o'z ichiga oladi. Ijodiy qobiliyatga ega bo'lgan talabalar muammoni yanada samarali hal qilishga olib keladigan muqobil istiqbollarni ko'rib chiqishlari mumkin.

Moslashuvchanlik: Bugungi tez o'zgaruvchan dunyoda moslashish juda muhim. Ijodiy qobiliyatli talabalar yangi vaziyatlar va qiyinchiliklarga moslasha oladi, bu esa ko'proq chidamlilik va muvaffaqiyatga olib keladi.

Tadbirkorlik: Ijodkorlik tadbirkorlik uchun zarur bo'lib, bozor talablarini qondirish uchun tavakkalchilik va innovatsion yechimlarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Shaxsiy o'sish: Ijodkorlik shaxsiy o'sishga yordam beradi, chunki u talabalarni o'z qiziqishlarini o'rganishga, ko'nikma va qobiliyatlarini rivojlantirishga undaydi.

Karyeradagi muvaffaqiyat: Ko'p martabalarda ijodkorlik yuqori baholanadi. Ijodkor talabalar o'z ishlariga yangi g'oyalar va yondashuvlarni olib kelishi mumkin, bu esa ko'proq muvaffaqiyat va e'tirofga olib keladi.

Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish turli sohalarda innovatsiya va taraqqiyotni rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega. Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishga yordam berishning ba'zi usullari:

Izlanishni rag'batlantirish: Talabalarni turli sohalar va qiziqish sohalarini o'rganishga undash. Bunga ularga darsdan tashqari mashg'ulotlarda, masalan, to'garaklar, musobaqalar va tadbirlarda qatnashish imkoniyatini yaratish orqali erishish mumkin.

Qiziqishni rivojlantirish: Talabalarni savol berishga va javob izlashga undash. Ularga o'z yo'lida kashf qilish, kashf qilish va o'rganish imkonini berish orqali ularning tabiiy qiziqishini rivojlantiring.

Hamkorlikni rivojlantirish: Talabalarni birgalikda ishlashga va bir-birlari bilan o'z fikrlarini baham ko'rishga undash. Hamkorlik yangi g'oyalar va yechimlarga olib kelishi mumkin.

Ochiq topshiriqlarni taqdim eting: Turli talqinlar va echimlar uchun ochiq vazifalarni belgilang. Bu Talabalarni ijodiy fikrlashga, muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga undaydi.

Tavakkal qilishni rag'batlantirish: talabalarni tavakkal qilishga va yangi narsalarni sinab ko'rishga undash. Bu ularga ishonchni mustahkamlashga va muvaffaqiyatsizliklarga qarshi chidamlilikni rivojlantirishga yordam beradi.

Fikr-mulohaza bildiring: konstruktiv fikr-mulohazalarni taqdim eting va Talabalarni o'z g'oyalarini izlanish va rivojlantirishni davom ettirishga undaydi.

Ijodiy muhit yarating: Ijodkorlikni rivojlantiruvchi va talabalarni tavakkal qilishga va o'z g'oyalarini baham ko'rishga undaydigan ijodiy va qo'llab-quvvatlovchi muhit yarating.

Talabalarda ijodkorlikni rivojlantirish orqali biz ularga kelajakdagi ilmiy va kasbiy faoliyatida yaxshi xizmat qiladigan muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam bera olamiz.

Talabaning ijodiy salohiyati deganda uning o'ziga xos innovatsion fikrlash, yangi

g'oyalar yaratish va muammolarni yangi va o'ziga xos usullarda hal qilish qobiliyati tushuniladi. Talabaning ijodiy salohiyatini oshirishga yordam beradigan omillar:

Kognitiv qobiliyatlar: Divergent fikrlash, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish kabi kognitiv qobiliyatlari yuqori bo'lgan talabalarning ijodiy salohiyati yuqori bo'ladi.

Qiziqish: Tabiatan qiziquvchan, izlanish va o'rganish istagi bor talabalar yuqori ijodiy salohiyatga ega bo'lishadi.

Bilim va tajriba: Keng bilim va tajribaga ega bo'lgan talabalar yuqori ijodiy salohiyatga ega bo'lishadi, chunki ular yangi g'oyalar va yondashuvlarni yaratish uchun o'z bilimlaridan foydalanishlari mumkin.

Shaxsiy xususiyatlar: Tajribaga ochiqlik, tavakkalchilik va moslashuvchanlik kabi shaxsiy xususiyatlarga ega bo'lgan talabalar yuqori ijodiy salohiyatga ega bo'ladilar.

Atrof-muhit omillari: Talabalar o'rganadigan va o'sadigan muhit ham ularning ijodiy salohiyatiga ta'sir qilishi mumkin. Ijodkorlikni qo'llab-quvvatlovchi, izlanishni rag'batlantiradigan va hamkorlik uchun imkoniyatlar yaratadigan muhit Talabaning ijodiy salohiyatini oshirishi mumkin.

Talabaning ijodiy salohiyatiga ichki va tashqi omillarning kombinatsiyasi ta'sir qiladi. Bu omillarni aniqlash va tarbiyalash orqali o'qituvchilar Talabalarning to'liq ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga yordam beradi.

Ijodkorlikni rivojlantirish ta'lim sifatiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ijodkorlik ta'lim sifatini oshirishning ba'zi usullari:

Ishtirok etish: Ijodiy faoliyat Talabalarni o'rganishga qiziqtirishi, uni yanada qiziqarli, qiyin va mazmunli qilishiga yordam beradi. Bu motivatsiya, ishtirok etish va zavqlanishni kuchaytirishi mumkin.

Tanqidiy fikrlash: Ijodkorlik ma'lumotni baholash va tahlil qilish, to'g'ri xulosalar chiqarish va muammolarni samarali hal qilish uchun muhim bo'lgan tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Ijodkor talabalar tanqidiy fikrlash va muammolarga innovatsion va noan'anaviy usullar bilan yondashish qobiliyatiga ega.

Innovatsiya: Ijodkorlik turli sohalarda taraqqiyot va rivojlanish uchun zarur bo'lgan innovatsiyalar uchun zarurdir. Ijodkorlikni tarbiyalash orqali o'qituvchilar talabalarga real muammolarga innovatsion yechimlarni ishlab chiqishda yordam berishi va o'sish va rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar yaratishi mumkin.

Hamkorlik: Ijodkorlik hayotning ko'p jabhalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan hamkorlikni rivojlantiradi. Hamkorlikni rag'batlantirish orqali o'qituvchilar talabalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga va bir-biridan o'rganishga yordam berishlari mumkin, bu esa yaxshi jamoaviy ish va yanada muvaffaqiyatli natijalarga olib keladi.

Shaxsiy o'sish: Ijodkorlik talabalarni qiziqishlarini o'rganishga, ko'nikma va qobiliyatlarini rivojlantirishga va o'zlarini mazmunli ifoda etishga undash orqali shaxsiy o'sishga yordam beradi. Bu ishonch, o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini hurmat qilishning oshishiga olib kelishi mumkin.

Ijodkorlikni rivojlantirish talabalarni jalb qilish, tanqidiy fikrlash va innovatsiyalarni rivojlantirish, hamkorlikni rag'batlantirish va shaxsiy o'sishni rag'batlantirish orqali ta'lim sifatini oshirishi mumkin. Ijodiy faoliyat va yondashuvlarni o'qitishga kiritish orqali o'qituvchilar Talabalarning o'z salohiyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga yordam berishlari va ularni shaxsiy va kasbiy hayotida muvaffaqiyatga tayyorlashlari mumkin.

Talabalarda ijodkorlikni rivojlantirishning bir qancha shakllari mavjud bo'lib, pedagoglar ijodkorlikni rivojlantirish uchun foydalanishi mumkin. Mana bir nechta misollar:

Aqliy hujum: "Aqliy hujum" – Talabalarni muayyan mavzu yoki muammo haqida erkin va ochiq fikrlashga undash orqali ijodiy g'oyalarni shakllantirish uchun qo'llaniladigan usul. Bu yakka tartibda yoki guruhlarda amalga oshirilishi mumkin va

aql xaritasi, erkin yozish va g'oyalarni yaratish kabi usullar yordamida osonlashtirilishi mumkin.

Loyihaga asoslangan ta'lim: Loyihaga asoslangan ta'lim talabalarni innovatsion echimlarni topish uchun ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini qo'llashni talab qiladigan loyiha yoki muammo ustida ishlashni o'z ichiga oladi. Bunga prototipni loyihalash va qurish, san'at yoki musiqa asarini yaratish yoki marketing kampaniyasini ishlab chiqish kiradi.

Rol o'ynash va simulyatsiya qilish: Rol o'ynash va simulyatsiya qilish faoliyati o'quvchilarni turli stsenariylar, istiqbollar va yechimlarni tasavvur qilish va o'rganishga undash orqali ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu talabalar tarixiy shaxs, olim yoki biznes rahbari kabi turli rollarni o'z zimmalariga olishlari va turli qiyinchiliklarga qanday javob berishlarini tasavvur qilishlari mumkin.

Ijodiy yozish va hikoya qilish: Ijodiy yozish va hikoya qilish mashg'ulotlari talabalarning tasavvurlarini rivojlantirishga yordam beradi va o'z fikrlarini ijodiy ifodalash qobiliyatini oshiradi. Bu qisqa hikoyalar, she'rlar, pyesalar yoki ssenariylar yozish yoki raqamli hikoya yoki animatsiya yaratishni o'z ichiga olishi mumkin.

Badiiy va musiqa faoliyati: Badiiy va musiqa faoliyati Talabalarning o'z fikrini vizual yoki musiqiy ifodalash imkonini berib, ularning ijodini rivojlantirishga yordam beradi. Bu rasm chizish, rasm chizish, haykaltaroshlik, fotografiya yoki musiqa asbobini chalishni o'z ichiga olishi mumkin.

Muammolarni yechish faoliyati: Muammoni hal qilish talabalarni murakkab muammolarning innovatsion echimlarini topishga chaqirish orqali ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Bu yangi g'oyalar va echimlarni yaratish uchun dizayn fikrlash, innovatsion ramkalar yoki aqliy hujum usullaridan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin.

Talabalarda ijodkorlikni rivojlantirishning ko'plab shakllari mavjud bo'lib, o'qituvchilar ijodkorlikni rivojlantirish uchun foydalanishlari mumkin. Ijodiy faoliyat va yondashuvlarni o'qitishga kiritish orqali o'qituvchilar talabalarga shaxsiy va kasbiy hayotlarida yaxshi xizmat qiladigan muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam berishi mumkin.

Talabalarda ijodkorlikni o'lchash qiyin bo'lishi mumkin, chunki ijodkorlik murakkab va ko'p qirrali qurilishdir. Shu bilan birga, talabalarning ijodkorligini rivojlantirishni baholash uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan bir qancha mezonlar mavjud. Mana bir nechta misollar:

Ravonlik: Ravonlik ko'p sonli g'oyalar yoki muammoga yechimlar yaratish qobiliyatini anglatadi. Ko'proq ijodiy bo'lgan talabalar, odatda, kamroq ijodiy tengdoshlariga qaraganda ko'proq g'oyalar ishlab chiqarishga qodir.

O'ziga xoslik: O'ziga xoslik noyob yoki g'ayrioddiy g'oyalar yoki echimlarni yaratish qobiliyatini anglatadi. Ko'proq ijodiy bo'lgan talabalar odatda kamroq odatiy yoki kutilgan g'oyalarni yaratishga qodir.

Moslashuvchanlik: Moslashuvchanlik turli va xilma-xil bo'lgan g'oyalar yoki echimlarni ishlab chiqarish qobiliyatini anglatadi. Ko'proq ijodiy bo'lgan talabalar ko'pincha bitta yondashuv yoki strategiyaga tayanmasdan, bir-biridan farq qiladigan g'oyalarni ishlab chiqarishga qodir.

Mutaxassislik: ishlab chiqish g'oyalar yoki yechimlarni batafsil va mazmunli ishlab chiqish va kengaytirish qobiliyatini anglatadi. Ko'proq ijodiy bo'lgan talabalar ko'pincha to'liq shakllangan va nuansli g'oyalarni ishlab chiqishga qodir.

Muammoni hal qilish qobiliyati: Ijodkorlik ko'pincha muammolarni hal qilish qobiliyati bilan bog'liq, chunki ijodiy shaxslar ko'pincha muammolarga yangi va noan'anaviy usullar bilan yondashishlari mumkin. Ko'proq ijodiy bo'lgan talabalar boshqalar ko'rib chiqmagan muammolarga yechim topishlari mumkin.

Tavakkalchilik: Ijodkorlik ko'pincha tavakkal qilishni va yangi va noan'anaviy

yondashuvlarni sinab ko'rishni o'z ichiga oladi. Ko'proq ijodiy bo'lgan talabalar tavakkal qilishga va yangi g'oyalar va yondashuvlar bilan tajriba o'tkazishga ko'proq tayyor bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, Talabalarda ijodkorlikni o'lchash ijodiy fikrlashning turli jihatlarini, jumladan, ravonlik, o'ziga xoslik, moslashuvchanlik, ishlab chiqish, muammoni hal qilish qobiliyati va tavakkalchilikni hisobga oladigan yaxlit yondashuvni talab qiladi. Talabalarni ana shu mezonlar asosida baholab, o'qituvchilar o'z Talabalarida ijodkorlikni rivojlantirishni yaxshiroq tushunishlari va rag'batlantirishlari mumkin.

Foydalanilgan adbiyotlar ro'uxati

1. Маъмуров Б. Б. Бўлажак ўқитувчиларни шахсга йўналтирилган таълим-тарбия жараёнини лойиҳалашга тайёрлашда қўлланиладиган тамойиллар. Современное образование (Узбекистан), 2017. <https://cyberleninka.ru/article/n/b-lazhak-ituvchilarni-shahsga-y-naltirilgan-talim-tarbiya-zharayonini-loyi-alashgatauyorlashda-llaniladigan-tamoyillar>

2. Mamurov B. B. The Need to Prepare Future Teachers to Design a Student-Centered Educational Process. Eastern European Scientific Journal, 2017. <http://journale.auris-verlag.de/index.php/EESJ/article/viewFile/600/596>

3. Мамуров Б.Б., Махмудов М.Х. Акмеологическая составляющая образовательной культуры учителя. философские и методологические. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=36679921>

4. B Mamurov, A Mamanazarov, K Abdullaev, I Davronov. Acmeological Approach to the Formation of Healthy Lifestyle Among University Students. III International Scientific Congress Society of Ambient ..., 2020. <https://www.atlantispress.com/proceedings/isc-sai-20/125937241>

5. ББ Мамуров. Акмеологический подход к воспитанию молодого поколения в наследии предков. Педагогическое образование и наука, 2016. http://www.manpro.ru/manpro/publications/ped_obraz/n2016_03.pdf#page=147

6. N Sheludiakova, B Mamurov, I Maksymova. Communicating the Foreign Policy Strategy: on Instruments and Means of Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/abs/2021/11/shsconf_iscsai2021_02005/shsconf_iscsai2021_02005.html

7. Маъмуров Б.Б. Маманазаров А.Б. Условия развитие у будущих учителей навыков проектирования учебного процесса на основе акмеологического подхода. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37269472>

8. Маъмуров Б. Б. Нравственно-эстетическое воспитание учащихся средствами литературных произведений / Б. Б. Маъмуров // Освіта та розвиток обдарованої особистості. - 2018. - № 4. - С. 32-34. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2018_4_9.

9. Маъмуров Б.Б. Бўлажак ўқитувчиларда акмеологик ёндашув асосида таълим жараёнини лойиҳалаш кўникмаларини ривожлантириш. Монография. Т."Фан". 2017. 144 б. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=SqSdKDAAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=SqSdKDAAAAAJ:2osOgNQ5qMEC

10. Маъмуров Б. Б. Основные требования к качеству высшего педагогического образования. «Науки об образовании». <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-trebovaniya-k-kachestvu-vysshego-pedagogicheskogo-obrazovaniya>